

KIRCKHOFFS

31026/p

I E T S
OVER DE
OOGONTSTEKING,
DIE BIJ HET
NEDERLANDSCHE LEGER

GEHEERSCHT HEEFT,

ZOO ALS DIE WAARGENOMEN WERD

DOOR DEN RIDDER

J. R. L. VON KIRCKHOFF,

*Med. Doct. oud Geneesheer der eerste klasse bij
het leger; Lid der meeste Geneeskundige geleerde
Genootschappen, enz. enz.*

UIT HET FRANSCH VERTAALD

DOOR

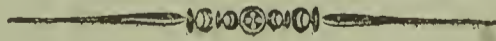
J. S. S W A A N,

*Rector der Latijnsche- en Lector, in de Scheikunde en Na-
tuurlijke historie, aan de Geneeskundige school te Hoorn;
Lid van de Hollandsche Maatschappij der fraaije kunsten
en wetenschappen, afdeeling Leyden; van het Genees-,
Heel-, Vroed- en Artsenijmengkundig Genootschap;
vis unita fortior, te Hoorn; van het Koninklijk Genees-
kundig Genootschap te Leuven, en corresponderend
Lid van het Groothertoglijk Genootschap der Delf-
stofkunde te Jena, enz.*

EN

T. A. JORRITSMA,

*Med. et Art. Obstet. Doctor, Lid van de Hollandsche
Maatschappij der fraaije kunsten en wetenschappen,
afdeeling Leyden; van het Genees-, Heel-, Vroed- en
Artsenijmengkundig Genootschap: vis unita fortior, te
Hoorn; en van het Koninklijk Geneeskundig Ge-
nootschap te Leuven, enz.*

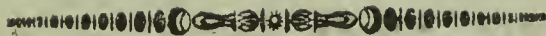

Te HOORN, bij
J. VERMANDE,

1825
Koninklijke
Bibliotheek
te's Blage.

THE W...
K. S.

VOORBERIGT.

Dit stukje lezende in verscheiden binnen- en buitenlandsche tijdschriften in het Fransch, vonden wij ons tot het overbrengen van hetzelfde in onze moedertaal gedrongen, door de belangrijkheid van het onderwerp zoo wel, als door de bekende kunde en ondervinding van den Schrijver. Te meer nog, daar het niet te ontkennen is, dat in onze Noorderlijke Provintiën, in de laatste twee vochtige jaren, vele oogziekten hebben plaats gehad. — Ten minste in de stad onzer woning hebben die zelfs veelvuldig geheerscht. — En zeker geheerscht, ingevolge het oordeel van vertalers, juist uit dezelfde oorzaak, waaraan de Ridder VON KIRCKHOFF die bij de krijgslieden toeschrijft, namelijk eene belette uit-

---

waasfeming. — Wij zeggen geheerscht, niet om met sommigen daaraan een volkomen Epidemisch karakter toe te kennen; maar geheerscht ingevolge het vroeger heerschen, gedurende die zelfde jaren, van, het zij Epidemicé, het zij Sporadicé heerschen van Exanthematische ziekten, zoo als de mazelen, roodyonk en Gierstuitslag. — Immers wanneer aan eenen dampkring, zoo als wij boven beschreven, de reconvallescenten uit deze ziekten, met zulk een gevoelige huid, te vroeg zich waagden, had hier juist het gevolg plaats, waaraan onze geëerde schrijver met zoo veel regt de oogziekten toekent.

Trouwens één onzer nam het meermalen in 's Rijks Hospitaal te Leyden waar, dat niet alleen de genoemde Exanthematische ziekten, maar ook, en dit wel dikwijls, het spoedig genezen der Scabies, eene kwaadaardige oogontsteking na zich sleepte. Hiervan was dan ook het gevolg, dat sommigen deze oogontstekingen niet alléén toeschreven aan het gebruik der stijve stropdassen, maar ook, en wel voornamelijk, aan het terugdrijven der Scabieuse stof, die zich nu op de oogen zoude geplaatst hebben, onder eene thans algemeen in gebruik zijnde plotselinge genezing. — Maar behoeft men in dusdanige gevallen wel volstrekt de oogen als den zetel
eener

---

eener dusdanig teruggedreven ziektestof te houden, wanneer men hierbij in overweging neemt het overmatig gebruik der warme baden; de buitengemeen en boven de gewone warmtemaat verhitte vertrekken, gevoegd bij de voorafgegane ziekelijkheid en ontveling der huid; welk alles zoo zeer de gevoeligheid van dit orgaan opwekt, zoo wel als het de huiduitwaasfeming tot eene verbazende hoogte brengen moet. — En zoude dus de oogontsteking hier niet meer het gevolg der morbus secundarius, de verhoogde gevoeligheid der huid, dan wel der morbus primarius, of nog vermeend bestaande Scabieuse stof zijn? — In dit geval altans behoeft men tot eene zoo grove Metastasis (stofverplaatsing) geenen toevlugt te nemen.

Mag men resultaten trekken uit de aanhoudend gelukkig geslaagde kuur tot de oorzaken der ziekte, (*a posteriori ad prius*) dan moeten wij gelooven, daar juist de geneeswijze van den Ridder VON KIRCKHOFF, zoo wel vroeger in het Hospitaal, als later in de stad onzer woning, allergelukkigst slaagde, dat ook hier de oorzaken gelijk stonden.

Dit gewigtig vraagstuk te beslissen laten wij aan meer ervaren mannen over; daar het ons stelsel is, zonder ons aan Humoraal

---

Pathologie of die van Brown of die van Brousfais uitsluitende te verbinden, voor ons in het oog te houden: Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

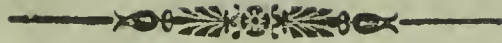
Men verwondere zich niet, tot een stuk van niet uitgebreiden omvang, twee vertalers werkzaam te zien, daar eene gemeenschappelijke lezing weldra in eene gemeenschappelijke vertaling overging

Hartelijk wenschen wij, dat ook dit stukje bij moge dragen, niet zoo zeer om den gevestigden roem van den Schrijver te vermeerderen, als wel voor voor zijne en onze natuurgenooten tot behoud of herstelling van het edelste der zintuigen.

J. S. S W A A N,

T. A. J O R R I T S M A.

§ I.

De verwoestingen, door de oogziekte onder de Nederlandsche troepen aangerigt, moesten natuurlijker wijze den ijver opwekken van alle de officieren van gezondheid, om zoo wel onderzoek te doen naar de bron, waaruit deze ziekte ontsproten was, als de wijze, op welke die best te behandelen ware. En het zijn deze verwoestingen, die mij aanspoorden mij daarmede meer opzettelijk bezig te houden. Ik toch heb zelfs, gedurende verscheiden jaren, alle de oogzieken behandeld, die in het militaire hospitaal te *Antwerpen* waren opgenomen, in het welk ik het bestier had over den dienst der gezondheid. Ik laat het oordeel aan den lezer over, in hoe verre mijne waarnemingen, omtrent deze ontsteking der oogen, met het gezond verstand overeenkomstig zijn. Zoo veel is zeker, dat zij op de ondervinding steunen.

Ik zal mij niet ophouden met te herhalen of uit een te zetten, de verschillende gevoelens, die men in het midden bragt omtrent deze ziekelijke aandoening, welke, zoo als eenige officieren van gezondheid mij verzekerden, zich nog hier en daar in het leger vertoont. Ik wil hier alleen herinneren, dat een Nederlandsch officier van gezondheid, thans chirurgijn - majoor van een regiment infanterie in eene verhandeling, welke hij over deze oogziekte uitgaf, haar, als naar *Europa* overgebracht, beschouwt, en uit *Egypte* doet komen; eene meening, nog onlangs door een Pruisfisch chirurgijn en chef, staande gehouden; doch door andere officieren van gezondheid hevig wedersproken, die over deze ziekte schreven, en de oorzaak aan eenen stijven halsdoek toekenden.

In het gevoelen dier genen deel ik niet, die den oorsprong dezer ziekte zoeken verre in de brandende streken van *Egypte*; maar geloof ook even weinig, dat zij in de daad veroorzaakt zoude worden door het dragen van een stijven halsdoek. Wij erkennen het, en geen verlicht geneesheer zal het loochenen; dit laatste kan daartoe eene gewigtige voorbeschikkende oorzaak zijn, vermits de vrije terugkeering van het aderlijk bloed uit het hoofd, door deze drukking, belemmerd wordt, en
daar

daaruit eene ophoping volgt, en een stilstand in de haarvaten van het gezichtsorgaan. Mijs bedunkens echter kan niet worden toegegeven, dat de halsdoek, die door onze soldaten gedragen wordt, de regtstreeksche of dadelijke oorzaak der ziekte zoude zijn, daar de ruitelij, in het algemeen, weinig door deze ziekte geleden heeft; maar men ook buiten dien personen door dezelve heeft zien aantasten, die geen stijven halsdoek droegen (*).

On-

(*) Daar de stijve halsdoek, gelijk ik zoo even gezegd heb, als eene voorbeschikkende oorzaak tot oogziekten kan worden beschouwd, zoude het ten hoogste wenschelijk zijn, dat, om deze rede alleen, het Departement van Oorlog, ten dien opzichte, de veranderingen maakte, door mij voorgesteld, in de tweede uitgave mijner *Hygiène militaire, sixieme section* pag. 198 (a), waar ik de ongemakken geschetst heb, die uit drukkende kledingstukken voor de gezondheid moeten voortvloeijen. En hier vind ik mij verpligt er bij te voegen, dat het, en wel om dezelfde rede, even wenschelijk ware, dat aan onze troepen het hoofddekfel gegeven werd, door mij bl. 201 voorgesteld, om de schako te vervangen; een hoofddekfel, dat even ongemakkelijk als voor de gezondheid nadeelig is. Deze schako, met eenen koperen hoofd-

(a) Dit werk, in der tijd, door één der vertalers, in een onzer maandwerken, naar verdiensten gerecenseerd, verdiende werkelijk eene vertaling, ten behoeve der officieren van gezondheid, die de Fransche taal niet magtig zijn, om de belangrijke werken, dáár op elke bladzijde te vinden.

VERT.

Ontegenzeggelijk is het, en alle de officieren van gezondheid weten dit ook, die het leger gevolgd zijn; en die met den soldaat geleefd hebben in het veld, dat de bij dezen meest voorkomende oogziekte die is, welke door onderdrukking der onmerkbare uitwaseming veroorzaakt wordt; van daar ook, dat zij doorgaans zich juist bij die legers vertoont, die zware togten en ligchaamsoefeningen verrigten, onder eene brandende luchtstreek, en dan den nacht doorbrengen onder den blooten hemel, (*bivouac*,) vooral wanneer reeds door het stof of eenige andere oorzaak de oogen meer gevoelig geworden zijn. Zóó namen wij, op het einde van Julij en in het begin van Augustus 1812 bij het Fransche leger, op den togt van *Smolensko*, eene menigte menschen waar, door oogziekte aangetast, voortkomende uit het veelvuldige stof, en de zonnehitte, onder welke de soldaat zijnen marsch voortzette; (op dat tijdstip toch waren de dagen zeer heet; de nachten

zeer

hoofdrand voorzien, die niet alleen in den zomer ondraagelijke hitte verwekt, maar ook op het hoofd te zwaar is, en dit drukt, belemmert tevens den bloedsomloop, en kan, even zeer als de halsstrop, door onze troepen gedragen, onder het getal der voorbeschikkende oorzaken tot de oogziekten gesteld worden.

zeer koel,) terwijl gedurende dien togt, de oogen dikwijls hevig geprikkeld werden door de breking der zonnestralen op het zand, en de uitwaasfeming aanmerkelijk werd vermeerderd, en de nachten ondertusfchen in de open lucht werden doorgebracht, en dat wel zonder de oogen uit te wasfchen, aan welke het ftof bleef kleven; zoo dat, vermits door den kouden indruk der vochtigheid van den nacht, de uitwaasfeming op eens werd onderdrukt, hieruit bij die belette uitwaasfeming, het ziekte proces op de oogen moest ontftaan, juist dewijl deze reeds geprikkeld waren (*).

Ik aarzel niet te verzekeren dat de oogziekte, die wij bij de Nederlandsche troepen hebben zien heerschen, eenen zinkingaardigen oorsprong had. Men vond overeenftemming in deze oogziekte met de Egyptifche. Verre ben ik verwijderd van de beftrijding van dit gevoelen; maar is ook deze laafte ziekelijke aandoening niet even zeer zinkingaardig? Wie toch zoude hieraan kunnen twijfelen, na het geen ervaren geneesheeren en heelmeefters, die

(*) Zie mijn werk: *Observations medicales, faites pendant les campagnes de Russie, en 1812, et d'Allemagne, en 1813, ou histoire des maladies, observées à la grande armée Française, lors de ces memorables campagnes.* Tweede druk, uitgegeven te Utrecht 1822, bij VAN SCHOONHOVEN.

die het op de plaats zelve onderzocht hebben, over dit onderwerp zeggen? Volgens hen toch zoude de gelegenheid gevende oorzaken der Egyptifche oogontfteking zijn, — de breking der zonneftralen op een brandend zand; het herhaald rondzweven van een fijn en zandig ftof in den dampkring, door den wind opgeheven, en de bovenmatige hitte des daags, door nachtkoelte gevolgd. De uitwaasfeming in deze landftreek kan gemakkelijk belemmerd worden, even als in onze meer gematigde ftreken: gedurende den dag toch geheel in werking, wordt zij op eens door de vochtigheid van den nacht onderdrukt, wanneer men daaraan is blootgefteld, en als de teruggedreven ftof zich nu op de oogen plaatst, die thans door de werking van een al te hevig licht, en door het ftof geprikkeld zijn, brengt zij dáár eene bepaalde ontfteking te weeg.

Ik ftem toe, dat de oogontfteking, die onder onze troepen gewoed heeft, van eenen befmettelijken aard is; juist zoo als het gevoelen der genen is, die gelooven dat zij eenen Egyptifchen oorsprong heeft: verfcheiden proeven, door mij ten dezen opzigte ondernomen, hebben mij intusfchen tot dit gevoelen doen overhellen. In alle gevallen geloof ik te durven fttaande houden, dat de ziekte zich niet mededeelt,

deelt, dan door onmiddellijke aanraking van het gezonde oog met de stof, die uit het ziekelijke oog uitvloeit, en, zonder twijfel, hebben, op deze wijze, een aantal soldaten de ziekte gekregen; het zij door hunne oogen te waschen in het water, dat gediend had ter wasching van zulken, die reeds aan de oogziekte leden; het zij door zich de oogen met handdoeken af te wischen, die reeds door de stoffe besmet waren, enz. (*) Maar welke zinkingaardige aandoening bestaat er wel, die geen besmettend karakter aanneemt, wanneer de vloeistof, die het voortbrengfel der ziekte is, in aanraking gebragt wordt, met die deelen, in welke de zetel dier ziekte zich plaatsfen moet.

Het voor en tegen, waaromtrent veel geschreven is, wat de besmettelijkheid der oogziekte betreft, waarmede ik mij thans bezig houde, heeft mij doen besluiten, alle mogelijke nasporingen ten dezen opzigte te doen, en, — ik herhaal dit, deze besmetting der oogkwalen plant zich langs geen andere weg over, dan door dien van aanraking van het gezonde oog met de stof, die door het zieke oog is afscheiden. Ik heb verscheiden malen oogzieken doen slapen bij gekwetste, venerische en

(*) Wij zagen in het hospitaal te *Leyden* de jammerlijkste gevolgen, uit deze onvoorzigtige handelwijze, ontstaan.

andere zieken, en nooit opgemerkt, dat daaruit oogziekte ontstaat. Maar ik heb daarentegen verscheiden personen ingeënt met de stoffe, die uit de oogen vloeide, door deze ziekte aangestast, en schoon die nauwelijks de randen van het ooglid had aangeraakt, en wel zóó, dat dit geheel niet als vreemd ligchaam in het oog konde werken, vertoonde zich meestal de oogziekte ten einde van éénen dag, en vertoefde zeldzaam tot den tweeden of derden dag, eer zij zich deed blijken. Eén der gezondheids officieren, die onder mijne bevelen dienden, de heer HUPSCH, thans in dienst van onze koloniale troepen, onderwierp zich zelve aan deze proeve, om te bewijzen, dat hij geloofde, dat de ziekte niet besmettelijk was, en, na vier en twintig uren, kreeg hij eene zoo hevige oogontsteking, dat hij op het punt stond blind te worden.

Nimmer ondertuschen zal men mij overreden, dat de oogontsteking, die de Nederland-sche troepen zoo sterk heeft aangetast, haren oorsprong aan besmetting verschuldigd is: dit nu kan ik toeschrijven aan de sterkte van het denkbeeld, in hetwelk ik sta, dat deze ziekelijke aandoening is voortgesproten uit eene zinkingaardige oorzaak, daar zij zich vooral vertoonde in jaargetijden, geschikt ter ontwikkeling van zinkingziekten, wanneer de dampkring veel-
vul-

vuldige veranderingen onderging, en het weder nat en koud was. Ook heeft zij de meeste verwoestingen aangerigt in 1816, van de maand Maart tot aan de maand November. Nu herinnert men zich, dat dit jaar bij uitstek regenachtig was en de dampkring aanhoudend bedekt met wolken en nevel. De oogen dus, weinig door het licht geprikkeld, werden ook door derzelve meerdere opwekbaarheid meer geschikt, om den zetel eener zinkingaardige aandoening te worden.

Letten wij nog op, dat, in dat zelfde jaar, de Nederlandsche soldaten, door het exerceren zeer werden afgemat, dat ook buiten en behalve den stijven halsdoek, die onze troepen dragen, de meeste dezer soldaten nog jong waren in dienst, en weinig geschikt tot het krijgsberoep; en dat zij zich, gedurende het exerceren, in eene moeilijke positie moesten houden met een stijven hals. — Van daar dan eene belette terugkeering van het aderlijk bloed van het hoofd, en meerdere of mindere stilstand in het gezichtsorgaan. De uitwaasfeming, zeer werkzaam, gedurende zijne bezigheden, werd bij den soldaat op eens onderdrukt bij zijne rust, terwijl hij der vochtigheid was blootgesteld, zoodat de oogen, door hunne voorbeschiktheid, het middelpunt werden, naar het welke de teruggedrevene stoffe zich heen begaf.

§ 2.

Verschijselen.

De zieken, die ik met deze oogontsteking behandeld heb, berigtten mij algemeen, dat zij, in het begin, in den oogbol een gevoel van jeukte en hitte; eene gewaarwording van volheid en lastigheid hadden. Het eerste was gewoonlijk vergezeld van eenige roodheid aan de *conjunctiva*, en werd meer of min spoedig gevolgd door eene vermeerdering van roodheid, van pijn, door tranende oogen; pijn bij het — en somtijds onmogelijkheid van te zien. De ziekte vertoonde zich in één oog, of in beiden te gelijk; en, indien zij één oog had aangedaan, draalde gewoonlijk de ontsteking niet, met ook op het andere over te gaan. Bij dezen was zij ligt, bij genen hevig, en vertoonde verschillende trappen van hevigheid.

Nu eens ging zij langzaam voort; dan wederom met eene verwonderenswaardige snelheid. Ik heb gevallen bijgewoond, bij welke binnen de vier en twintig uren de ziekte zich vertoonde en tot den hoogsten graad van hevigheid opklom. Zij scheen geenerlei lichaamsgesteldheid te ontzien. Wanneer zij
zich

zich zeer hevig vertoonde, had zich de oorspronkelijke ontsteking gewoonlijk gelijktijdig voorgedaan aan de oogleden en aan de *conjunctiva* van den oogbol. De oogleden zwollen dan op, en de lijder beklaagde zich over stekende en hevige pijnen. De minste indruk der lichtstofte was geweldig pijnlijk, enz. in hevige gevallen deed zich koorts op, die naar mate van het geweld der ziekte, zich ook meerder of minder duidelijk vertoonde.

Wanneer zij zich in alle hare heftigheid voordeed, en niet naar evenredigheid bestreden werd, ging zij, en dit gebeurt somtijds zeer schielijk, tot dien geweldigen graad van oogontsteking over, bij welke de ontsteking overgaat op de inwendige vliezen van het oog, en het netvlies zelve; in welken toestand de oogleden somtijds omgekeerd worden door de aanmerkelijke opzwellings der *conjunctiva*; en de afscheiding der tranen, te voren zoo aanmerkelijk, vermindert of ophoudt; en de oogappel, ten gevolge van de ontsteking van den regenboog, (*Iris*) zich met kracht zamentrekt, of geheel en al toefluit; en bij welke het oog opzwelt; en tevens de uitzetting van den oogbol de oog- en hoofdpijn zoo smartelijk maakt, dat de zieke somtijds woedend wordt, en in ijlhoofdigheid geraakt; bij welke de ontsteking zich kan mededeelen aan

de hersenvliezen en eene krankzinnigheid kan te weeg brengen.

Wanneer de ontsteking tot zulk een hoogen trap gekomen was, als zij waarlijk somtijds onverwacht kwam, was het geheel niet vreemd eene etterachtige uitvloeijing op eens te zien daargesteld, en eene uitstorting van etter zich te zien vormen, of van eene andere lijmachtige stoffe, geel van kleur, in de voor- of achteroogkamers; of wel tusfchen de lagen van het hoornvlies een ondoorschijnend punt daarstellen, en zóó het gezigt belemmeren.

Deze hooge graad van oogontsteking gaf dan ook aanleiding tot verzweringen van het hoornvlies, die gewoonlijk likteekens vormden.

Ten gevolge der hevigheid van de inwendige ontsteking van het oog heb ik somtijds voorbeelden gezien van scheuring van het hoornvlies.

§ 3.

Behandeling.

De behandeling, die ik op zal geven is altijd met het gelukkigst gevolg bekroond geworden, en, met groote zelfsvoldoening kan ik dit zeggen, dat van het verbazend groot aantal lijdens aan oogziekten, die ik behandeld heb,

heb, er onder mijne behandeling geen enkele geweest is, die zich tijdig genoeg had aangemeld, die niet genezen is, zonder eenig toeval over te houden. Ik meen dan te kunnen hopen, dat, onder deze verzekering, het bekendmaken der door mij opgezamelde waarnemingen, wegens de oog ontstekingen bij de krijgslieden, niet van nut ontbloot zal zijn.

Bij gevallen van weinig belang nam ik alleen toevlugt tot zeer eenvoudige geneesmiddelen, zoo als het veelvuldig waschen der oogen met water, of een afkooksel van Maluwe; het plaatsen van een Spaanschen vlieg op den nek, of achter het oor, aan die zijde, waar het oog was aangedaan; voetbaden; rust; gepaste onttrekking der lichtstof; eene gestrenge levenswijze; het vermijden eindelijk van alles wat geschikt was om den prikkel te onderhouden of te begunstigen. En door deze behandeling werd, in ligte gevallen, gewoonlijk binnen weinige dagen de genezing daargesteld.

Op het oogenblik, op het welk de eerste kenteekenen zich voordeden, heb ik meermalen de ziekte afgewend door de werkzaamheid van den huid zeer te doen toenemen, en door het toedienen van warme baden; dan ik moet hierbij niet vergeten te zeggen, dat ik opgemerkt heb, dat, zoodra de ontsteking wel gevestigd was, deze niet meer te pas kwamen,
daar

daar zij slechts dienden om die te doen toenemen. Op het eerste oogenblik, dat de ziekte ontstond, heb ik mij ook dikwijls, met een zeer goed gevolg van braakmiddelen bediend; zelfs; wanneer zij niet met gastrische stoffen verzeld ging; (*) maar wanneer de ontsteking reeds tot haren tweeden trap gekomen, en spoedig voortgaande en hevig was, dan schenen mij de braakmiddelen immer schadelijk toe; zonder hierdoor hen te willen beledigen, die derzelve lof, tegen de militaire oogontsteking, hebben uitgebazuind.

Wanneer de ziekte zich van eenen hevigen aard vertoonde, en tot het tijdperk van hevige ontsteking gekomen was, stelde ik dadelijk de noodige middelen in het werk, om de ontsteking tegen te gaan, vooral zoo deze zich uitstreckte naar de binnendeelen van het oog, omdat men in dit geval voor de etterachtige oogontsteking te vreezen heeft, die in staat is de verwoesting van het gezichtsorgaan te veroorzaken, en verschillende andere toevallen, die het verlies van het gezicht kunnen na zich slepen.

In

(*) Hierbij dient men op te merken, dat maar zeer zeldzaam een gastrische toestand gepaard ging met de oogontsteking, waarvan wij thans spreken.

In het tijdperk der hevige ontsteking deed ik naauwgezet alles vermijden, wat de prikkeling konde vermeederen: het maakte mijne voornaamste zorg uit, den indruk der lichtstof van den zieken te doen verwijderen; hem in eene donkere, luchtige en frische kamer te houden, daar eene hooge warmte maat de ontsteking vermeederde; ik deed hem eenen gestrengen leefregel houden, en beval hem de rust aan, deed hem met het hoofd verheven slapen, enz. Als regtstreeksche middelen nam ik mijnen toevlugt tot ruime bloedontlastingen, geëvenredigd aan de hevigheid der kwaal, en de krachten van den lijder. De aderlating had plaats, zoo als ik die gewoonlijk laat doen, bij alle ontstekingen, waar ik die aangewezen oordeel, door eene ruime opening, opdat de bloedontlasting plotseling en oogenblikkelijk geschieden zoude. Men weet, dat zij op die wijze werkdadiger is, en hare uitwerking vaardiger, gelijk dit de ondervinding bewijst.

In het tijdperk der hevigheid van deze oogontsteking, deed ik stout weg aderlaten, en de aderlating herhalen, zoo de hevigheid en aanhoudendheid der ziekte dit vereischte.

Na de bloedontlastingen schreef ik den lijder eenige verkoelende, buikontlastende middelen voor, zoo als de *cremor tartari*, de tamarinde vrucht,

vrucht, enz., (*). Spaansche vliegen op den arm geplaatst, (†) koude drukdoeken, bevochtigd met een aftreksel van maluwe op de ontstoken oogen gelegd; verkoelende middelen op het hoofd werden gebezigd, zoo als eene blaas met ijswater gevuld, enz., om het ophouden van de scherpe tranen te beletten, het aan elkander kleven der oogleden voor te komen, en de zamenhechting, die deze laatsten zouden kunnen ondergaan; iets, dat men niet uit het oog moet verliezen, bij oogontsteking. Zeer dikwijls deed ik gedurende den loop van den dag, door middel van eene spons met het aftreksel van maluwe, de oogen nat maken, en hetzelfde ook met voorzigtigheid, tusfchen de oogleden en den oogbol inspuiten.

In

(*) Gewoonlijk deed ik den lijder één, twee tot drie oncen wijnsteenroom gebruiken, met eenig vleeschwat, of thee verdund, of in plaats hiervan een sterk afkookfel van de tamarinde vrucht.

Ik heb opgemerkt, dat het gebruik van prikkelende, buikzuiverende middelen, zoo als de jalappe, rabarber, enz., dat door mannen van aanzien werd aangeraden, in dit geval nadeelig was.

V. K.

(†) Wanneer de ontsteking aanmerkelijk is, moet men in het hevige tijdperk der ontsteking, Spaansche vliegen doen aanleggen, op deelen, die van het hoofd verwijderd zijn. Wanneer men die aanlegt in den nek of aan de slapen, wordt de ontsteking vermeerderd.

V. K.

In het voorbijgaan moet ik hier doen opmerken, dat, in het hevige tijd punt der ontsteking, stovingen en verzachtende pappen die zonder overleg werden aangeraden, zeer nadeelig waren; daar zij niet slechts de ontsteking heviger maakten; maar zelfs eenen *gemakkelijken overgang* deden ontstaan tot de ettervormige oogontsteking, zoo als sommige gezondheids officieren dit te regt hebben opgemerkt.

In het heftige tijdperk moet men zich ook zeer wachten van die zalven tegen de oogontsteking, waarvan met zoo veel ophefs wordt gewag gemaakt; gelijk ook van zulke oogwaters, die loodsuiker (azijnzuur lood) witte vitriool (zwavelzure zink) opium, of andere zelfstandigheden, die van eenen prikkelenden aard zijn, in zich bevatten.

Wat de bloedontlastingen betreft, moet ik hier doen opmerken, dat de aderlatingen, op den arm, of op den voet gedaan, mij niet zoo vaardig toefchenen te werken, dan wanneer men die in den omtrek der ontsteking verrigtte, zoo als ook verscheiden gezondheids officieren dit hebben waargenomen. Ik heb opgemerkt, dat het openen van den halsader, of slaapslagader de voorkeur verdiende, en vooral gaf ik den voorrang, als er geene beletselen in den weg waren, aan het verrigten der bloedont-

las-

lating op den halsader. (*) De gronden voor de voorkeur, die ik aan deze bloedontlasting geef, berusten hierop, dat bij eene lating op de slagaderen, men te vreezen heeft, dat de drukking, die men genoodzaakt is te doen, om het bloed te stempen, eene meer of minder sterke prikkeling verwekken zal, op een deel, dat zoo nabij het ontsteken oog gelegen is. Maar indien ik eene slagader opening bewerkstelligen deed, werd zij, gelijk anderen vóór mij dit hebben aanbevolen, daargesteld aan de zijde, waar het oog was aangedaan; en aan die der beide oogen tevens, wanneer beiden gelijkelijk in de ontsteking deelden; terwijl ik, bij de drukking, nauwkeurig deed opletten, zoo veel mogelijk voor te komen, dat het hoofd door drukdoeken en windsels belemmerd werd, en op die wijze verhit; daar de hitte, door deszelfs prikkelende werking, hier nadeelig is.

Wanneer de ontsteking geenen hoogen trap be-

(*) Op deze aderlating heb ik nimmer toevallen zien volgen, welke echter een Fransch geneesheer, vóór korten tijd, als eene der gevaarlijkste beschreven heeft, daarbij voorgevende, dat deze opening aan de dampkringslucht eenen gemakkelijken toegang geeft in het bloedstelsel. Ik voor mij zie voor deze meening geenen den minsten grond.

bereikt had, of somtijds, in zware gevallen, na de eerste aderlating, bepaalde ik mij tot het aanleggen van bloedzuigers; maar ik droeg zorg, die aan de slapen te doen plaatsfen, daar zij, aan de oogleden aangelegd, of al te dicht bij het ontsteken orgaan, dit door hunne beweging en steken prikkelen (*). Het is eene groote misflag, die in het hevige tijdperk der ontsteking om de oogen heen te leggen, zoo als men gewoonlijk doet (†).

Het is alleen in het geval van het opzwellen der *conjunctiva*, en wanneer het hevig karakter der ontsteking aan het afnemen is, dat het te pas komt die aan de oogleden aan te leggen.

Wanneer ik geslaagd was in het doen bedaren van de hevigheid der ontsteking en het hevige ontstekings tijdperk te doen voorbij gaan, deed ik, ingeval van opzwellen der

CON-

(*) In die gevallen, in welken ik tot bloedzuigers mijnen toevlugt nam, deed ik er van vijftien tot veertig tevens aan leggen.

V. K.

(†) Ik geloof ook den aandacht van sommige lieden van de kunst te moeten vestigen, op het gevaar, dat voort kan spruiten uit het aanleggen van bloedzuigers op de ontsteken *conjunctiva*; van welke onvoorzigtigheid de verwoesting van het oog het gevolg kan zijn.

V. K.

conjunctiva dit vlies scarrificeeren, het welk ondertusfchen niet altijd met eenen goeden uitflag bekroond werd, vooral ingevalle van omkeering der oogleden, daar men, zoo dit plaats heeft, fomtijds genoodzaakt is, over te gaan tot het wegfnijden der *conjunctiva*, om die wanftaltigheid te genezen, die onder den naam *ectropium* (oogintrekking) bekend is.

Zoodra ik het tijdperk van hevige ontsteking was meester geworden, en de ontstekingaardige zamenhechtingen zich beginnen daar te stellen, op het oogenblik, waarin de ontsteking zelve haar hevig karakter verliest, vestigde ik bijzonder mijnen aandacht op den regenboog (*Iris*), of deze sterk werd zamengetrokken, het geen vooral gebeurt, wanneer de ontsteking op de inwendige deelen van het oog is overgebracht: in dit geval gelastte ik het bezigen van drukdoeken, nat gemaakt in een aftreksel van *belladonna* of *stramonium* (*datura*), op de oogen, om den oogappel te verwijdden, de fluiting van denzelven voor te komen, zoowel als de verschillende aanhechtingen des regenboogs, die zouden kunnen plaats hebben.

Met dit oogmerk fchreef ik, in dit tijdperk der oogontsteking, zelfs dikwijls het extract voor, van de *belladonna* of *stramonium*, tot inwendig gebruik. Wanneer de ziekte haar hevig ka-

— karakter verloren had, verloor ik niet uit het oog, dat ik nu moest ophouden den lijder te verzwakken.

Dezen toestand herkent men aan het ophouden van de koorts, zoo deze plaats gehad heeft; aan de kleur der ontstoken *conjunctiva*, wier roodheid verminderd is, aan het flinken der oogleden, aan de vermindering der pijn, aan de verandering der stoffe, die uit het oog vloeit, en minder scherp, overvloediger en lijviger is, enz.: — op eene geschikte wijze vermeerderde ik dan het voedsel van den lijder; ik stond hem eenig vleesch toe, en gebruikte de voorzigtigheid daarmede trapswijze voort te gaan. Ik schreef hem tot oogwasfching voor een aftreksel van vlierbloemen, een flap aftreksel van de bloemen der *arnica*, enz., of een zwak afkookfel van kina. Bij deze wasfchingen deed ik voegen een weinig *laudanum* of gommig extract van heulfap. In gevalle ondertusfchen de prikkelbaarheid der oogen zeer fterk was, bediende ik mij met een zeer goed gevolg van de aftreksels van doller kervel, (*cicuta*) vingerhoedskruid (*digitalis*) of bilzenkruid (*hyoscyamus*.)

In den toestand van Chronifche oogontfeking met groote prikkelbaarheid, ben ik uitmuntend geflaagd, bij het gebruik van het water van den laurierkers (*lauro-cerasus*)
in-

in wasfchingen; door het oog te doen bevochtigen met één deel water van laurierkers, op twee deelen regenwater. (*)

In zulke gevallen, waarin de ziekte tot eenen asthenifchen of Chronifchen toestand was overgegaan, en de vermindering der krachten van den lijder, eene tonifche behandeling vorderde, fchreef ik bij eenen versterkenden leefregel *amaricantia* voor, of fomtijds de kina in afkookfel of aftrekfel.

Van de kina fprekende, zal ik hier doen opmerken, dat ik mij van dezelve in zulke gevallen met vrucht bediend heb, waar de oogontfteking zich van eenen tufchenpoozenden aard vertoonde, door die toe te dienen op dezelfde wijze, als dit bij tufchenpoozen-

(*) In foortgelijke gevallen valt mij nog aanhoudend van wasfchingen met laurierkers water, de gelukkigfte uitflag te beurt. Kort geleden nog heb ik, binnen weinig tijds drie menfchen genezen, lijdende aan eene Chronifche oogontfteking, die zonder vrucht, door een groot aantal geneeskundigen verfcheidene jaren behandeld waren Reeds vóór drie of vier jaren heb ik het publiek den gunftigen uitflag medegedeeld, van het uitwendig gebruik, dat ik van het water van den laurierkers maakte, tegen den Chronifchen toestand der oogontfteking. Ik meen intufchen niet kwalijk te doen, den aandacht der geneesheeren op nieuw op dit middel te vestigen, dat in zulke gevallen zoo veel aanbeveling verdient.

zende koortfen plaats heeft. Te *Antwerpen*, waar deze koortfen zeer veelvuldig voorkomen, zag ik verfcheiden gevallen van oogontstekingen, die zich bij tufchenpoozen bepaaldelijk voordeden, welke door mij, met den kina-bast, zegevierend beftreden werden; men houde hierbij echter in het oog, na eerst door aangewezen middelen, het hevige karakter der ontfteking te zijn meester geworden.

In gevallen, waar eene hardnekkige Chronifche oogontfteking plaats had, bezigde ik dikwijls en gelukkig een feton op den nek, oogwasfchingen met eene geringe hoeveelheid braakwijnfteen (*tartras stibiat. potasf.*) bijtende fublimaat (*urias hydrargyri deutoxydi*) zwavelzure zink of aluin, aan welke ik eene gepaste hoeveelheid opium tinctuur of extract van heulfap verbond.

Wanneer aanmerkelijke ontspanning der *conjunctiva* plaats had; of zich witte vlekken (*leucoma*) voordeden, of eene zweer op het hoornvlies, of verzweringen aan den traanzak, of de klieren van Meiboom, heb ik dikwijls met goed gevolg gebruik gemaakt van kwik-inwrijvingen aan de flapen van het hoofd, en zelfs van den verzoeten kwik, *calomel*, (*urias hydrargyri protoxydi*) inwendig gebruikt,

ter-

terwijl ik tevens twee of driemaal daags, tusfchen de oogleden eene geringe hoeveelheid deed brengen eener zalve, die uit reuzel, witte nedergeplofte kwik, (*submurias hydrargyri praecipitatus*) of falpeterzure kwik (*nitras hydrargyri*) (*) was zamengefteld, bij welke het waterachtig extract van heulfap gevoegd was.

Daar zeer gemakkelijk, bij oogontftekingen, men op nieuw kan inftorten, droeg ik, onder de herftelling, vooral zorg, dat de lijder niet al te vroeg aan den indruk der lichtftoffe werd bloot gefield: hiertoe had ik twee zalen doen inrigten, uitsluitend gefchikt voor hen, die van oogontftekingen herftelden, waarvan de eerfte, flechts zwak verlicht, voor hen gefchikt die uit de duistere kamer kwamen, en daar ten minfte acht dagen verblijven moesten, eer zij in de tweede, meer verlichtte zaal, overgingen, en van daar konden zij zich begeven naar de gewone hospitaals-zaal voor de herftellenden gefchikt: bij hen toch, die van eene oogontfteking herftellen, is het van
we-

(*) Wij hebben ons van de fcheikundige benamingen der Belgifche Apotheek bediend.

wezenlijk belang, slechts langzaam aan den invloed van het licht zich te gewennen (*).

N A S C H R I F T.

Ik had, ten gevolge der behandeling, die ik thans heb afgeschetst, ook voorbehoedende, dat is, zulke middelen en maatregelen kunnen aangeven, die dienstig waren, om de kwaal voor te komen: dit echter zoude eenige trotschheid verraden. Het zij hier genoeg te zeggen, dat ik deze oogontsteking beschouw als eene wezenlijke zinkingaardige aandoening; terwijl ik in mijn werk, ten opschrift voerende: *Hygiène militaire*, hetgeen in handen van bijna alle officieren van gezondheid is, gencegzame raadgevingen aangaf, om deze soort van ziekten uit het leger te verwijderen. Ik meende dus hier mijn taak te kunnen voleindigen; terwijl ik den lezer verzoek in aanmerking te nemen, dat ik verlangde, dit stuk zooveel mogelijk te bekorten.

(*) De ondervinding leerde ons den aangename indruk van het groen kennen, dat frisch gemaaid gras op de oogen der herstellenden van oogontstekingen maakte, die in de eerste zalen toegelaten werden, waarvan de vloer met dit gras bedekt was, als ware het met een tapijt.

VERT.

